

॥ ज्योतिर्मय ॥

Online Journal of Literature....

साहित्याचे विद्यापीठ

□ पुणे □ वर्ष १ ले □ अंक ४३ वा □ मंगळवार दि.१८ मार्च २०२५ □ पाने ४ □ मूल्य : निशुल्क (खासगी वितरणासाठी)

विशेष लेख...

महाराष्ट्रात शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या थांबण्याचे नाव नाही

– प्रा डॉ सुधीर अग्रवाल

ज्योतिर्मय ✍ साहित्य

महाराष्ट्रात शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या थांबण्याचे नाव घेत नाहीत. महाराष्ट्रात शेतकऱ्यांच्या आत्महत्यांबाबत समोर आलेली आकडेवारी चिंताजनक आहे. महाराष्ट्रातील एकट्या मराठवाडा भागात १०२३ शेतकऱ्यांनी आत्महत्या केल्या आहेत.

महाराष्ट्र सरकारने राज्यातील शेतकरी आत्महत्यांचे प्रमाण चिंताजनक असल्याचे मान्य केले आहे. गेल्या ५६ महिन्यांत दररोज सरासरी आठ शेतकरी आत्महत्या करत आहेत, हे सरकारने मान्य केले आहे. विधान परिषदेच्या अर्थसंकल्पीय अधिवेशनात शेतकरी आत्महत्येवर विचारलेल्या प्रश्नाच्या उत्तरात हा धक्कादायक खुलासा झाला. या आकडेवारीमुळे महाराष्ट्रातील शेतकऱ्यांच्या दुर्दशेबद्दल चिंता निर्माण झाली आहे.

पीटीआय या वृत्तसंस्थेच्या वृत्तानुसार, महाराष्ट्राचे मदत आणि पुनर्वसन मंत्री मकरंद जाधव पाटील यांनी सोमवार, १० मार्च रोजी पुष्टी केली की गेल्या ५६ महिन्यांत दररोज सरासरी आठ शेतकऱ्यांनी आत्महत्या केल्या आहेत. विधान परिषदेत प्रश्नोत्तराच्या तासात राष्ट्रवादी काँग्रेसचे आमदार शिवाजीराव गर्जे यांनी उपस्थित केलेल्या प्रश्नाला ते उत्तर देत होते.

विशेष म्हणजे बुलढाणा जिल्ह्यातील देवळगावराजा तालुक्यातील शिवनी आरमल नावाच्या गावात राहणारे सरकारी सन्मानित शेतकरी कैलाश नागरे यांनी विषारी औषध प्राशन करून आत्महत्या केल्याने मोठी खळबळ निर्माण झाली आहे. मृत शेतकऱ्याचा मृतदेह त्याच्याच शेतात आढळला. उल्लेखनीय म्हणजे ४३ वर्षीय या शेतकऱ्याला २०२० मध्ये महाराष्ट्र सरकारने तरुण शेतकरी पुरस्काराने सन्मानित केले होते. गेल्या महिन्यात, ग्रामस्थांना भेडसावणाऱ्या पाण्याच्या समस्येवर तोडगा काढण्यासाठी शेतकरी शिवानी आरमल तलावावर ५ दिवसांचे उपोषणही करत होता. शासकीय सन्मानित शेतकऱ्याच्या आत्महत्येने जिल्ह्यात खळबळ उडाली आहे.मृत शेतकऱ्याच्या खिशात एक सुसाईड नोटही सापडली आहे, ज्यामध्ये परिसरातील शेतकऱ्यांना पाणी न मिळणे हे आत्महत्येचे कारण सांगितले आहे. मृत शेतकरी कैलाश नागरे यांनी त्यांच्या सुसाईड नोटमध्ये परिसरातील १४ गावांमधील शेतकऱ्यांना पाणीपुरवठा व्हावा यासाठी त्यांनी केलेल्या ५ दिवसांच्या उपोषणाचा उल्लेख केला आहे.आत्महत्या केलेल्या चिड्डीत शेतकऱ्याने लिहिले आहे की, खडकपूर्णा तलावाच्या डाव्या कालव्यासाठी माजी जिल्हा परिषद सदस्य भगवान मुंडे यांनी मांडलेल्या मागण्या लवकर मान्य कराव्यात. पाण्याची समस्या सुटेपर्यंत माझा मृतदेह येथून हलवू नका. मृत शेतकऱ्याने त्याच्या मागे वडील, पत्नी आणि ३ मुले आहेत.

शेतकरी आत्महत्यांमध्ये महाराष्ट्र आघाडीवर

महाराष्ट्रात शेतकरी आत्महत्यांचे प्रमाण जास्त आहे कारण येथील अनेक भाग दुष्काळाच्या विळख्यात आहेत आणि अनेक भागात हवामान अचानक बदलते ज्यामुळे पिके नष्ट होतात. नुकसान आणि कर्जाच्या ओझ्याने त्रस्त झालेले शेतकरी आत्महत्या करण्याचा मार्ग पत्करतात.

अशा परिस्थितीत प्रश्न असा निर्माण होतो की कर्जमाफीच्या नावाखाली एवढी मोठी रक्कम खर्च केली जात असूनही, इतके शेतकरी आत्महत्या का करत आहेत? कारण एसबीआयच्या अहवालात म्हटले आहे की २०२० मध्ये महाराष्ट्रातील ९१ टक्के शेतकऱ्यांना कर्जमाफी योजनेचा लाभ मिळाला. त्याच वेळी, दुसऱ्या एका अहवालात असे म्हटले आहे की २०२१ मध्ये फक्त ११ महिन्यांत, महाराष्ट्रातील २४९८ शेतकऱ्यांनी कर्जाच्या ओझ्याने दबलेल्या आणि कर्ज फेडण्याच्या स्थितीत नसल्यामुळे आत्महत्या केल्या.

राज्यातील शेतकरी कर्जमाफीची आग्रही मागणी करत आहेत. परंतु राज्य सरकारने अर्थसंकल्पात शेतकऱ्यांच्या तोंडाला पानं पुसली आहे. त्यामुळे शेतकऱ्यांची मात्र निराशा झाली आहे. मागील दोन तीन वर्षांपासून आस्मानाी आणि सुलतानी संकटामुळे शेतकऱ्यांचं उत्पादन आणि उत्पन्न घटलं आहे. परिणामी शेती आतबट्टयाचा धंदा झाला आहे. त्यामुळे शेतकऱ्यांची आर्थिक कोंडी झाली आहे.

महायुती सरकारने शेतकऱ्यांना निवडणुकीनंतर संपूर्ण कर्जमाफी करण्याचं आश्वासन दिलं होतं. त्यामुळे शेतकऱ्यांनी बँकांच्या कर्जाची परतफेड केली नाही. शेतकऱ्यांवर सहकारी आणि मध्यवर्ती बँकांची कर्ज थकली आहेत.बँकांकडून वसूलीचे प्रयत्न सुरू असले तरी सरकारच्या आश्वासनांमुळे शेतकरी कर्जमाफीच्या प्रतीक्षेत आहेत. तर बँकांनी कर्जवाटपाला आखडता हात घेतला आहे. त्यामुळे शेतकऱ्यांची कोंडी झाली आहे. सरकारने दिलेला शब्द पूर्ण करावा, यासाठी शेतकरी मात्र आग्रही आहेत.

ज्योतिर्मय ✍ साहित्य

पुणे – विविध प्रकारचे खेळ, कविता, गाणी तसेच कर्तृत्ववान महिलांच्या सत्काराने श्री संत ज्ञानेश्वर ब्राह्मण सभेचा महिला दिन उत्साहात साजरा करण्यात आला. रविवार दि. १६ रोजी पिंपळे सौदागर परिसरातील स्व. बाळासाहेब कुंजीर क्रिडांगणावर झालेल्या या कार्यक्रमाचा प्रारंभ ज्येष्ठ महिलांच्या हस्ते दिपप्रज्वलनाने करण्यात आला. त्यानंतर स्नेहा चिचवडकर यांच्या अध्यक्षतेखाली झालेल्या कार्यक्रमात विनिता देशपांडे, मृणालिनी जोशी, सोनल देशपांडे – काकर आणि श्यामल कात्रे या विविध क्षेत्रातील कर्तृत्ववान महिलांचा भेटवस्तू

आणि गुलाब पुष्प देऊन सत्कार केला. पिंपरी चिंचवड ज्येष्ठ नागरिक महासंघाच्या वतीने घेण्यात आलेल्या “ संगीत सरीता “ या गायन स्पर्धेत विशेष प्राविण्य मिळवल्याबद्दल शशांक लोकस यांचा विलास जोशी यांच्या हस्ते सत्कार करण्यात आला. याप्रसंगी मीरा उमरीकर यांनी स्वागतगीत सादर केले. सुत्रसंचलन मीनल साताळकर हिने केले. प्रास्ताविक अनुराधा निलेगावकर यांनी केले. ज्योती मोदी, कल्पना एडके, श्रद्धा खांडेकर, ललिता वर्तक यांनी सत्कारमुर्तीचा सत्कार केला. तृप्ती जोशी यांनी आभार मानले. कार्यक्रमाच्या यशस्वीतेसाठी

विलास जोशी, रमेश भट, श्रीनिवास पारखी, सुधाकर कुलकर्णी, किर्ती

भाले, संतोष वर्तक, वृषाली चिचवडकर, सुनयना मांजरेकर, दिपाली

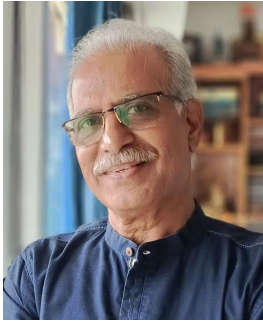
कुलकर्णी, राजश्री शुक्ल आणि भाग्यश्री गोखले यांनी परिश्रम घेतले.

रवींद्र नाट्य मंदिरात रंगणार सुर्वे मास्तरांचे साहित्य संमेलन!

अध्यक्षपदी ज्येष्ठ अभिनेते प्रमोद पवार

ज्योतिर्मय ✍ साहित्य

मुंबई – मुंबईतील स्वामीराज प्रकाशन आणि कणकवलीतील प्रभा प्रकाशन यांच्या संयुक्त विद्यमाने “ सुर्वे मास्तरांचे साहित्य संमेलन “ आयोजित करण्यात आले असून संमेलनाध्यक्षपदी कवी नारायण सुर्वे यांच्या कवितांचे अभ्यासक, ज्येष्ठ अभिनेता प्रमोद पवार यांची निवड करण्यात आल्याची घोषणा आयोजकांनी केली आहे. दिवंगत कवी नारायण सुर्वे यांचा स्मृती जागर करणारे हे एकदिवसीय साहित्य संमेलन गुरुवार, २७ मार्च २०२५ रोजी प्रभादेवी येथील रवींद्र नाट्य मंदिर मध्ये संपन्न होणार आहे. सकाळी १० ते रात्री १० पर्यंत या संमेलनात नारायण सुर्वे यांच्या गीतांचे शाहिरी गायन, काव्य अभिवाचन, परिसंवाद, मुलाखत, निमंत्रितांचे कवी संमेलन, एकांकिका आणि “ आणखी एक मोह-जोदारी “ या बहुचर्चित लघुपटाचे प्रदर्शन असा भरगच्च कार्यक्रम

आखण्यात आला आहे.

या संमेलनास सर्व साहित्य रसिकांनी आवर्जून उपस्थित रहावे, असे आवाहन स्वामीराज प्रकाशनचे रजनीश राणे आणि प्रभा प्रकाशनचे अजय कांडर यांनी केले आहे. मास्तरांची सावली पुरस्कार या संमेलनात प्रदीप आवटे, योगिता राजकर ,सुनील उबाळे, सफर अली इसफ, मधुकर मातोंडकर आणि सुजाता राऊत या साहित्यव्रतींचा “ मास्तरांची सावली “ पुरस्काराने सन्मान करण्यात येणार आहे. सन्मानचिन्ह, शाल,श्रीफळ आणि ग्रंथ भेट असे या पुरस्काराचे स्वरूप आहे.

बलराज संघई व प्रदिपगुरूजी पिंपळनेरकर यांना मराठी साहित्य राज्य पुरस्कार

ज्योतिर्मय ✍ साहित्य

छत्रपती संभाजीनगर – दैनिक साहित्य तेज साहित्य परिवार द्वारा देण्यात येणारा वर्ष २०२५ चा मराठी साहित्य राज्य पुरस्कार ज्येष्ठ साहित्यिक भारत सातपुते यांच्या हस्ते लेखक कवी बलराज संघई व कवी प्रदिपगुरूजी पिंपळनेरकर यांना,

रविवार दिनांक १६ मार्च २०२५ रोजी, स्वामी रामानंद तीर्थ सभागृह, स्वातंत्र्य सैनिक कॉलनी छत्रपती संभाजीनगर, येथे देण्यात आला, यावेळी प्रमुख अतिथी म्हणून कवी संपादक आणि अभिनेते गुलाब राजा फुलमाळी, ज्येष्ठ व्यंग कवी संजय आहेर, मराठवाडा विद्यापीठाचे संशोधन

कार्य प्रमुख हृदयनाथ हिवराळे, कवी पुष्कराज गावंडे, ज्येष्ठ गझलकार श्री बाळासाहेब गिरी, कवी अॅड.उमाकांत आदमाने, प्रबोधनकार रेखा काळे, आणि कार्यक्रमामाच्या संयोजिका, साहित्य तेज वृत्तपत्राच्या संपादिका सुप्रिया जाधव हे उपस्थित होते.

लक्षवेधी छायाचित्र....

वेगळे असणे ही तुमची महासत्ता आहे. वेगळे होण्यास घाबरू नका.

(छाया सौजन्य : फेसबुक)

॥ ज्योतिर्मय ॥

साहित्याचे विद्यापीठ

आठवणीतले बालपण

मित्रांनो, प्रत्येकाच्या आयुष्यात बालपणीचे विशेष महत्त्व असते, रम्य ते बालपण, खरंच बालपणीसारखी मज्जा परत कधीच येत नाही आता ते दिवस आठवले तरी मन खूप प्रसन्न होतं, तर आपण सर्वजण परत एकदा त्या बालपणीच्या विश्वात जाऊया, त्या आठवणींना एकदा उजाळा देऊयात ज्योतिर्मयच्या माध्यमातून. मग लिहायला सुरुवात करा व पटकन पाठवा मला 7743918559 या व्हाट्सअप नंबरवर - संजय व्यापारी, संपादक, ज्योतिर्मय साहित्याचे विद्यापीठ.

संपादक, सनातनमय साहित्याचे विद्यापीठ

– विद्यावाचस्पती विद्यानंद
Mobile: +917709612655
Email: vidyavachaspati.vidyanand@gmail.com

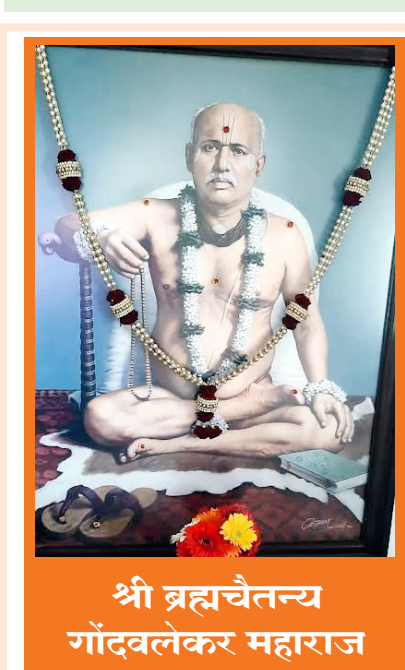
आनंदी पहाट...

संवादात समाधान, सहवासात सुख

ज्योतिर्मय ✍ साहित्य

संवादात समाधान मिळत असतं, तर सहवासांत सुख मिळतं. दहा शब्दांच्या मेसेज पेक्षा दोन शब्दांमध्ये बोलणं चांगलं वाटतं. त्याहीपेक्षा, शब्दविहीत सहवास अधिक भावतो, हवाहवासा वाटतो. काहीवेळा ह्या सहवासांत स्पर्शाचा अभाव असला तरीही सुखद अनुभवांची प्रचीती येत असते. सहजीवानांत सहवास अधिक गरजेचा आणि म्हणूनच आवश्यक असतो. सहवासानं शारीरिक एकटेपणा आणि मानसिक एकलेपणा संपुष्टात येण्यास मदत होत असते. सहजीवनातील सहवासांत स्पर्शाची आश्‍वस्त करणारी सकारात्मक उर्जा, ताकद सामावलेली असते. ह्या आश्‍वस्त करणाऱ्या शक्तीमुळे मानसिक एकलेपणातील अस्वस्थता दूर जात असते. सहवासांत एक निराळं नातं निर्माण होत असतं. सहजीवनातील सहवासांत परस्परामध्ये एक ओढ निर्माण होत असते, नाळ जोडली जात असते. अवघ्या काही क्षणांच्या शारीरिक सहवासात, शरीरपेक्षा मानसिक आणि आंतरिक समाधानाचे सुखद अनुभव अधिक निरंतर काळापर्यंत मनावर कोरले जात असतात.

आपलं म्हणून ज्यावेळी आपण एखाद्या व्यक्तीचा अथवा गोष्टीचा मनापासून स्वीकार करतो तेव्हाच त्यांमधील आपला सहभाग वाढत जातो. तुझं-माझं करण्याच्या विचारांमुळे असणारा सहभाग केवळ माझ्या स्वतःशी संबंधित गोष्टींशीच राहतो. आपण सहजीवनाचा एकदा स्वीकार केला तरीही, का बरं करतो असं ? दोन किंवा त्यापेक्षा अधिक व्यक्तींमध्ये मतभिन्नता असणं स्वाभाविक आणि नैसर्गिक असतं. पण मतभेद होत राहणं हे सकारात्मक सहजीवनास बाधक आणि घातक ठरू शकतात, ह्याचं भान राहणं आवश्यक असतं. अनेकदा घडणाऱ्या काही घटना, घडामोडी ह्या निसर्गनियमांमुळे सुरू असल्यासारखं वाटतं. कदाचित सहभागाचा अभाव असल्याचं ते महत्त्वाचं कारण असावं. सहभागाचा आनंद हा केवळ त्याची प्रचीती आल्याशिवाय मिळत असतो. आपल्या भागाचं, वाढ्याचं, नावचं, कर्तव्याचं भान ठेवून सहजीवनात सहभागी होणं महत्त्वाचं असतं. आनंदप्राप्तीसाठी सकारात्मक वातारणाची निर्मिती करत राहणं गरजेचं असतं.

श्री ब्रह्मचैतन्य गोंदवलेकर महाराज
ज्योतिर्मय ✍ साहित्य
इथून जाणाऱ्या मंडळींना निरोप देताना मला खरोखरच फार वाईट वाटते. पुन्हा आपली भेट होईल की नाही ते काही सांगता येत नाही. तुम्ही सर्वांनी एकमेकांशी अत्यंत प्रेमाने वागा. प्रेमाने जग जिंकता येते. तुम्ही माझ्यापासून जनप्रियत्व शिका. मला जनप्रियत्व फार आवडते. कारण जो लोकांना आवडतो, तोच भगवंताला आवडतो. जो

आयुर्वेदातील आहाराचे नियम

ज्योतिर्मय ✍ साहित्य

असा कुठलाही आजार नाही जो आहाराच्या माध्यमातून बरा होत नाही, परंतु बऱ्याच वेळी आपणस आहारात काय घ्यावे हे माहीत असते पण ते कधी व किती प्रमाणात घ्यावे या बद्दल कल्पना नसते. आहार योग्य वेळी योग्य प्रमाणात व नियमातच घ्यावा म्हणजे खाळेले अन्न आपणस पोषण देईल.

आयुर्वेदातील आहाराचे नियम:-

नियम १ – आपल्या पोटाचे चार भाग करावेत . त्यातील दोन भाग हे घन आहारासाठी ठेवावेत, एक भाग हा द्रव आहारासाठी ठेवावा आणि उर्वरित एक भाग हा वायुभ्रमणासाठी रिकामा ठेवावा, जेणेकरून अग्नीचे प्रदीप्ती योग्य प्रकारे होते आणि आहार हा सुयोग्यरीत्या पचविता जातो. आहार हा योग्य रीतीने पचला, तरच त्यातील पोषकांश शरीराला लाभतात आणि स्वास्थ्य टिकून राहते.

नियम २ – सकाळी उठल्याबरोबर अर्धा ते एक ग्लास कोमट पाण्यात एक लिंबू पिळून प्यावे. लिंबाचा रस हा थेट आपल्या पचनशक्तीवर कार्य करतो आणि जुनाट पित्त, तसेच मलबद्धता इत्यादी पचनसंस्थेशी संबंधित तक्रारी कमी करतो.

नियम ३ – जेवणाआधी आर्धा ते पाऊण तास एक ग्लास पाणी प्यावे. त्यामुळे आहार हा सुयोग्य रीतीने पचविला जातो.

मला जनप्रियत्व फार आवडते

नि:स्वार्थी असेल त्यालाच जनप्रियत्व येईल. जो भगवंताच्या इच्छेने वागेल त्यालाच जनप्रियत्व येईल. आपण आपल्यासाठी जे करतो ते सगळ्यांसाठी करणे, हे भगवंताला आवडते. आपण आपल्यापुरते न पाहता सर्व ठिकाणी भगवंत आहे असे पहावे. प्रत्येकाला आपण हवेसे वाटले पाहिजे. असे वाटण्यासाठी लोकांच्या मनासारखेच वागले पाहिजे किंवा त्यांना आवडेल तेच बोलले पाहिजे असे नाही. प्रेम करायला कशाचीही जरूरी लागत नाही; पैसा तर बिलकूल लागत नाही, हे मी माझ्या अनुभवावरून सांगतो. जगात कुणी कधी भोगली नसेल एवढी गरिबी मी भोगली आहे. अशा गरिबीमध्ये राहूनही माझे अनुसंधान टिकले, मग तुम्हाला ते टिकवायला काय हरकत असावी ? मी जर काही केले असेल तर मी कधीही कुणाचे अंत:करण दुखवले नाही. तेवढे तुम्ही सांभाळा. जो जो कोणी मला भेटला, तो तो मी आपलाच मानला. मी नुसता खेळ मांडला आणि तो खेळलो; त्यामुळे त्याचे सुखदुःख मला कधी बांधले नाही. नाम घ्यायची इच्छा पूर्ण झाली नाही म्हणून मी पुन्हा जन्मास आलो. मला तुम्ही सगळे रामरूप दिसत आहात. मला जे सांगायचे असेल ते मास्तीरायाला सांगावे म्हणजे ते मला कळते. माझा मनुष्य कुठेही

असला तरी तो माझ्याकडेच येणार. मला दुश्चिन्तपणा अगदी आवडत नाही. ज्यांनी माझी निंदा केली त्यांना तर मी कोण हे कळले नाहीच; पण ज्यांनी माझी स्तुती केली त्यांना मी कोण आहे हे त्याहून कळले नाही. प्रत्येकाला वाटते की आपल्याला लोकांनी चांगले म्हणावे, मी मात्र वागायचा तसाच वागेन; हे कसे शक्य आहे ? नाम घेतल्याने आपले सर्व अवगुण आपल्यालाच कळून येतील याबद्दल खात्री बाळगा आणि अंत:करणपूर्वक नाम घ्या.

एक भगवंताचे नाम घट्ट धरावे, त्यामधे अती उत्कटता ठेवून एकतानता करावी आणि स्वतःला पूर्ण विसरून जावे. ‘मी नाम घेतो’ हे देखील विसरून जावे. हाच खरा परमार्थ होय. नामामधे एकतानता होण्यासाठी भगवंताच्या साक्षित्वाचे वागा; हवे-नकोपण टाकून द्या; राम कर्ता ही भावना ठेवा; विषय मालकीने भोगा; आपला गुण भगवंताकडे लावा; लहान मूल होऊन देवाकडे जा; रामाला आपले सुखदुःख सांगा; देहभोगाला कंटाळू नका; काळजी ‘घ्या’ पण काळजी ‘करू’ नका आणि निर्भय बना आणि अशा रीतीने जिवंतपणी आपले मरण पहा.

जिथे नाम आहे तिथे मी आहे म्हणून खचित समजा.

रंगांचा उत्सव : होळी ते रंगपंचमी

ज्योतिर्मय ✍ साहित्य

होळीचा दुसरा दिवस धुळवड किंवा धूलिवंदन म्हणून साजरा केला जातो. या दिवशी होळीतील रक्षा एकमेकांच्या अंगावर उधळली जाते. राख किंवा रक्षा म्हणजेच धूळ. पण होळीतील ही राख अतिशय पवित्र समजली जाते. ती अनिष्ट गोष्टींचा नाश करते. वातावरणातील सकारात्मक शक्तीचे प्राबल्य वाढवते म्हणून आपण धूलिवंदन साजरा करतो. पण आजकाल धुळवड किंवा धूलिवंदन या शब्दाचा अर्थच आपण विसरलो आहोत. उत्तर भारतीय लोकांचे अनुकरण करून त्या दिवशीच आपण रंगपंचमीचा आनंद घेतो. पण आपल्याकडे रंगपंचमीचे सुद्धा एक

आगळेवेगळे महत्त्व आहे. फाल्गुन कृष्ण पंचमी म्हणजे रंगपंचमी. या दिवशी वृंदावनात राधा आणि कृष्ण रंग खेळले अशी आख्यायिका आहे. एका आख्यायिकेनुसार

फाल्गुन कृष्ण पंचमी म्हणजे रंगपंचमी. या दिवशी वृंदावनात राधा आणि कृष्ण रंग खेळले अशी आख्यायिका आहे. एका आख्यायिकेनुसार बरेच दिवस भगवान श्रीकृष्ण वृंदावनात गेले नाहीत. राधा आणि गोपिका यांना कृष्णाचा विरह सहन करावा लागला. राधा तर त्या विरहात जणू कोमेजून गेली. तिचा आनंदच जणू हरवला. राधेच्या दुःखी होण्याने वृन्दावनातील झाडे फुले सुद्धा कोमेजली.

सृष्टीतील चैतन्य जणू हरवले. भगवान कृष्णांनी मग पुन्हा सगळी सृष्टी चैतन्यमय केली. झाडे, फुले पुन्हा बहरून

उगवतीचे रंग

विश्वास देशपांडे
चाळीसगाव
मो. ९४०३७४९३९२

आली. राधेचा रूखा दूर करण्यासाठी श्रीकृष्णांनी तिच्या अंगावर फुले उधळली. वृन्दावनातील मंदिरात भगवान श्रीकृष्णांवर देखील फुलांची किंवा पाकळ्यांची उधळण केली जाते.

असेही सांगितले जाते की

फाल्गुन कृष्ण पंचमीला श्रीकृष्णांनी राधा, गोपिका आणि गोकुळातील समस्त स्त्रीपुरुषांना एकत्र आणून त्यांच्यासोबत रंग आणि रासक्रीडा केली. जीवन हे इंद्रधनुष्यातील ससरंगांप्रमाणे मोहक आणि सुंदर आहे. जीवनात संगीत, नृत्य आणि रंगांचा आनंद घ्या हेच जणू श्रीकृष्णांनी आपल्या या कृतीतून सांगितले. आपले जीवन रंगांनी, संगीताने समृद्ध व्हावे, आळस, सुस्तपणा यांचा त्याग करावा आणि उत्साहाने भरलेले रसरशीत जीवन जगावे हाच यानिमित्ताने त्यांचा आणि होळी या सणाचा संदेश आहे. त्याचबरोबर आपले पर्यावरण जपण्याचा संदेश देणारा पण हा सण आहे.

(क्रमशः)

विभावरी कुलकर्णी,
मो. ८०८७८१०१९७

आयुष्याचा उद्देश – सिद्धांत

ज्योतिर्मय ✍ साहित्य

प्रत्येक व्यक्तीच्या इच्छा असतात. त्या गोष्टी मिळव्यात अशी गरजही असते. त्याचा क्रम साधारण पुढील प्रमाणे असतो. अन्न, वस्त्र, निवारा, पैसा, प्रतिष्ठा व मी कोण ? याचा शोध. त्यातील अन्न,वस्त्र,निवारा,पैसा व भौतिक सुख सुविधा याच्या मागे माणूस लागतो. आणि आपण जेवढे त्याच्या मागे लागतो तितकेच ते पुढे पळते.जशी सावली धरता येत नाही तसेच काहीसे होते. मग ही सावली आपल्या मागे कशी येईल याचा विचार केला पाहिजे. आपण सूर्याकडे पाठ करून चाललो तर सावली आपल्या पुढे असते.पण सूर्याकडे तोंड करून चाललो म्हणजे सूर्याला सामोरे गेलो तर सावली मागे येईल. मग हा सूर्य कोण ? तर आपण स्वतः

स्वतः कोण आहोत ? स्वतः मधील क्षमता ओळखल्या तर या सगळ्या सावल्या, भौतिक सुखे, लोकप्रियता आपल्या मागे येते. म्हणजेच आपल्या आयुष्याचा उद्देश आपल्याला माहिती असणे महत्त्वाचे असते. जगात इतकी माणसे असताना माझा जन्म झाला आहे म्हणजे निसर्गाला माझ्या कडून काही काम करून घ्यायचे आहे.हे लक्षात घ्यावे.

आपल्या सभोवती जी वैश्विक शक्ती आहे त्याचे आपण शक्तिशाली मानवी रूप आहोत. आणि या वैश्विक शक्तीला आपल्या कडून काही करून घ्यायचे आहे हे कायम लक्षात ठेवावे.

स्वतः मध्ये कोणते टॅलेंट म्हणजे दैवी शक्ती आहे याचा शोध घ्यायचा आहे. प्रत्येक व्यक्ती युनिक असते. प्रत्येकाची हुशारी, कौशल्ये वेगळी असतात.

या वेगळे पणाचा व आपल्यात असलेल्या वैश्विक शक्तीचा उपयोग करून आपल्या संपर्कात येणाऱ्यांना आपण कशी मदत करू शकतो याचा विचार करायचा आहे.

? हा विचार प्राधान्याने करायचा आहे.

आपण जे लोकांना देतो ते आपल्याकडे कित्येक पटीने परत येते. म्हणून मला काय मिळणार या पेक्षा माझ्या कडून कोणाला काय मिळणार ? माझ्यामुळे किती जण आनंदी होणार ? याचा विचार करून त्या प्रमाणे आचरण केले तर तोच आनंद कित्येक पटीने आपल्या कडे येणार आहे.

या साठी पुढील गोष्टी आचरणात आणाव्यात.

माझ्यात वैश्विक दैवी शक्ती आहे.माझा जन्म काही कारणा साठी झाला आहे. हे मान्य करावे.

स्वतः मधील युनिक टॅलेंट म्हणजे वेगळ्या दैवी शक्तीची यादी करावी.

ही यादी करताना काही गोष्टींचे स्मरण केले तर यादी करणे सोपे होईल.

उदा. आई वडील काय केल्यावर शाबासकी देत होते ? माझ्याकडे माणसे कोणत्या गोष्टी मुळे येतात ? माझ्या कोणत्या कृतीने माणसे आनंदी होतात ? माझ्या मधील कोणत्या गोष्टी मुळे मी लोकांना प्रिय आहे ? याचा विचार केला तर आपल्यात कोणते विशेष व इतरांच्या पेक्षा वेगळे गुण म्हणजेच वेगळी दैवी शक्ती आहे ते लक्षात येईल. माझ्याकडे अमर्याद पैसा व वेळ असेल तर मी इतरांच्या साठी काय काय करू शकेन याची यादी करणे. जे करावेसे वाटेल ते म्हणजे विशेष गुण आहेत. ज्या गोष्टी करायला आवडतात त्यांची एक यादी करणे.

माझ्या आयुष्यात येणाऱ्या प्रत्येक व्यक्तीला मी कशी व कोणती मदत करू शकेन ? ज्या मुळे त्यांच्या आयुष्यात आनंद निर्माण होईल.

हे जर आपण अंमलात आणले तर नक्कीच आपल्या आयुष्यात एक वेगळा आनंद निर्माण होणार आहे.

हे सगळे करण्याचा उद्देश एकच आहे. तो उद्देश म्हणजे स्वतः ला ओळखणे. स्वतः मधील क्षमता,सकारात्मकता व स्वतः मधील वेगळे पण ओळखणे. एकदा आपण स्वतःला ओळखले की बाकीच्या गोष्टी आपोआप मागे येणार आहेत.

मंगळवार दि.१८ मार्च २०२५

२

दासबोध स्तवन

उज्वला धर्माधिकारी,
पुणे, मो. ७५८८२ ३५६४६

विरक्त लक्षण

ज्योतिर्मय ✍ साहित्य

समास नववा जय श्रीराम
मागच्या दोन समासामध्ये आपण विद्या व अविद्येची ओळख करून घेतली पण आपल्या सारख्या साधक भक्तांना तर प्रपंच करून परमार्थ साधायचा आहे. मी देहच आहे या भावनेमुळे आपले मन प्रपंच्यात म्हणजे सर्व द्रुष्य वस्तुमध्ये व त्याच्या द्वारे मिळणाऱ्या देहसुखामध्ये गुंतून रहाते.पण परमार्थ साधायचा असेल तर त्यातून बाहेर पडले पाहिजे. थोडक्यात काय तर भौतीक सुखाचा त्याग करून त्याची आसक्ती कमी करून परमार्था कडे आपले मन वळवले पाहिजे. भगवंता कडे प्रेम वळणे हा भक्तीमार्ग व द्रुष्याचे खोटेपण पटणे हा ज्ञानमार्ग होय. या दोन्ही मार्गांमध्ये मन द्रुष्याच्या कचाट्यातून बाहेर पडते यालाच वैराग्य म्हणतात.

समर्थाचा मानवी मनाचा अभ्यास किती सुक्ष्म होता. दासबोध लिहित असताना मानवी मनाचे कंगोरे किती बारकाईने तपासले याचे एक उदा, सांगते ऐक ऐक पायरी चढत त्यांनी दासबोधाची सर्वांग सुंदर रचना केली . आता हेच पहाना त्यांनी आधी ऊत्तम लक्षणे सांगितली,नंतर आपल्याला सत्यगुणांची ओळख करून दिली, आणि आता वैराग्य कसे असावे हे सांगतात.

एकुण ४३ ओव्यामध्ये विरक्त लक्षण सांगितले आहे.

मना वासना दुष्ट कामना नको रे।
संसारत राहूनही परमार्थ साधायचा आहे तर त्यासाठी एक तत्व पाळले पाहिजे ते म्हणजे वासना रहीत मन असणे ही फार मोठी जबाबदारी समर्थींनी तुम्हा आम्हावर सोपवली आहे. वासना रहीत मन या गुणामुळे किर्तीवंत,ज्ञानवंत होऊन अत्यंत गोड वाणी असेल तर तुमच्या जीभेवर प्रत्यक्ष सरस्वती वास करेल . विरक्ती ची लक्षणे कायम ध्यानात ठेवावीत. मी दासबोधाचा अभ्यास करते आणि माझ्या मैत्रिणी कडे जशी साडी आहे ती माझ्या कडे नाही या विचाराने जर मी दुःखी झाले तर मी दासबोध अभ्यास करण्यासाठी मी पात्र नाही असेच मी म्हणन हे एक प्रातिनिधिक उदा झाले. विरक्ती असलेल्या लोकांना परमार्थार्थ परमानंद मिळतो. ज्ञानाची आसक्ती विज्ञानाची कास हाती घेऊन परमार्थाची दिशा शोधली की ती तुम्हाला लवकर गवसेल. श्रद्धा डोळस हवी.

**नीतिशतक
निरूपण**

अनुनाद आणि निरूपण
ह.भ.प.चंद्रहास शास्त्री सोनपेठकर

ज्योतिर्मय ✍ साहित्य

**दौर्मन्यात्रुपतिर्विनश्यति यतिः सङ्गात् सुतो लालनाद्–
विप्रोऽनध्ययनात् कुलं कुतनयाच्छीलं खलोपासनात् ।
हीर्मद्यादनेवक्षणादपि कृषिः स्नेहः प्रवासाश्रयान्
मैत्री चाप्रणयात् समृद्धिरनयात् त्यागप्रमादाद्धनम् ॥**

अर्थ – अनुचित मंत्रणेमुळे राजा नष्ट होतो. आसक्तीमुळे संन्यासी, अति लाड केल्याने पुत्र, अध्ययन न केल्याने विद्वान, कुपुत्रांमुळे कुळ, दुर्जनांच्या संगतीमुळे शील, दुर्लक्ष केल्याने शेती, घरापासून बराच काळ दूर राहील्याने त्याविषयक प्रेम, मधुर संभाषणाच्या अभावी मैत्री, अनीतीमुळे समृद्धी आणि त्यागात चूक केल्याने धन नष्ट होते.

या श्लोकात भर्तृहरिंनी कोण किंवा कोणती वस्तु कशामुळे नष्ट होते, या विषयी सांगितले आहे. राजा, संन्यासी, पुत्र, विद्वान, कुळ, शील, शेती, कुटुंबवत्सलता, मैत्री, समृद्धी आणि धन कशामुळे नष्ट होतात, या विषयी सांगितले आहे.

आचरणात आणावे असे

ज्योतिर्मय ✍ साहित्य

चिंतनाच्या जोरावर ऋषींनी उदात्त तत्त्वज्ञान जगाला दिले. चिंतनाच्या जोरावर महान शास्त्रज्ञांनी महत्त्वाचे शोध लावले. चिंतनाची सवय लावा आणि आपले भविष्य उज्ज्वल करा. जीवनाचे नंदनवन करण्याचे सामर्थ्य चिंतनात असते. विचार म्हणजे चैतन्यशक्तीचा आविष्कार. विचार म्हणजे जीवनाला आकार देणारा कुंभारच होय. विचारांच्या साहाय्याने विकारांवर विजय मिळविणे हाच खरा मनुष्यधर्म होय. यासाठी मन नेहमी मोकळेच ठेवा जी गोष्ट मनात आहे ती बोलण्याची हिम्मत ठेवा आणि जी गोष्ट दुसऱ्याच्या मनात आहे ती समजून घेण्याची क्षमता ठेवा म्हणजे मन नेहमी आनंदी राहील.

लोक खोटे बोलणाऱ्या माणसाशी गोड गोड बोलतात आणि खरे बोलणाऱ्या माणसाशी कडू वागतात कारण निसर्गाचा नियम आहे साखर रोगाची निर्मिती करते आणि कडुनिंब औषधाची निर्मिती करते. म्हणूनच रोगाला निमंत्रण द्यायचे का औषधाचा पाठपुरावा करायचा हे प्रत्येकाने ठरवायचे असते. म्हणून आकर्षण हे सौंदर्याचे किंवा पैशाचे नसावे तर चांगल्या विचारांचे व माणसामध्ये असलेल्या चांगल्या संस्काराचे असावे. ज्याच्या खांद्यावर जबाबदारीच ओझं असत त्याला प्रत्येक ठिकाणी वाकावच लागत , ते वाकणे म्हणजे लाचारी , कमजोरी नसून कर्तव्यापोटी असलेला पवित्र भाव आहे.

विश्वास देशपांडे, चाळीसगाव

मो. ९४०३७४९९२२

रवींद्रनाथ टागोर : वारसा आणि कार्य

ज्योतिर्मय 📖 **साहित्य**

हा भारतभा‍ग्यविधाता कोण हे जरा समजून घेण्याचा प्रयत्‍न करू. रवींद्रनाथांना अपेक्षित असलेला हा भाग्यविधाता म्हणजे केवळ एखाद्या भूप्रदेशावर आपले वर्चस्व असलेली पंचम जॉर्ज यांच्यासारखी एखादी व्यक्ती कदापिही शक्य नाही. रवींद्रनाथांना अपेक्षित असलेला हा भाग्यविधाता म्हणजे सर्व सृष्‍टीचा ईश्वर ज्याला ते मास्‍टर निर्मिक किंवा मास्‍टर पोएट म्हणून वेगवेगळ्या वेळी उल्लेख करतात. त्याशिवाय रवींद्रनाथांच्या कवितेत वेळोवेळी असे निनावी व्यक्तिमत्‍व पाहायला मिळते. त्या शक्तीला त्यांनी जगत्रियंता किंवा विश्‍वाचे संचालन करणारी शक्ती अशा स्‍वरूपातच पाहिले आहे. उदा. मागील लेखातील या काव्यपंक्ती पहा. एका प्रसंगी त्यांनी पाहिले की शारदातले ढग निळ्या आभाळत विहार करताना खाली असलेल्या भाताच्या पिकावर छाया धरीत तरंगत होते. ह्या अद्भुत दृश्याचा त्यांच्या मनाने ताबा घेतला. त्यांना हे सुंदर दृश्य निर्माण करणाऱ्या कारागिरांच्या हातांची आठवण झाली. आपल्या कवितेत ते म्हणतात

खेळ चालिला आज लपंडावाचा

छाया आणि प्रकाशाचा

भाताच्या शेतातून,

झपाट्याने जाताना,

निळ्या आकाशात

तरंगणाऱ्या पांढऱ्या ढगांचा ,

ताफा हाकणारा तो कोण आहे बरं ?

या अदृश्य हातांचा शोध घेण्याची त्यांना नेहमीच उत्‍कंठा असायची. तोच त्यांचा भार‍तभाग्यविधाता आहे.

भारतभूमीवर त्यांचे किती प्रेम आहे ते त्यांच्या एका कवितेच्या ओळींमधून स्पष्‍ट होईल. या ठिकाणी या ओळी लिहितांना मला स्वातंत्र्यवीर सावरकरांच्या सागरा प्राण तळमळला या कवितेची आठवण येते. रवींद्रनाथ म्हणतात

सार्थक जन्‍म आमार जन्‍मेछि एइ देशे ।

सार्थक जन्‍म मा गो, तोमाय भालबेसे ।।

जानि ने तोर धन रतन, आछे कि ना रानीर मतन ।

शुधु जानि आमार अंग जुडाय तोमार छायाय एसे ।।

या देशात जन्‍माला आलो म्हणून माझे सार्थक झाले. माते, तुझ्यावर प्रेम केल्याने माझा जन्‍म सार्थक झाला. तुझ्याकडे किती रत्‍नभांडार आहे, ते मला माहिती नाही. तू राणीसारखी आहेस का हेही ठाऊक नाही. मला फक्त एवढेच ठाऊक आहे की तुझ्या सावलीत मला शांती मिळते.

त्यांचं देशप्रेम इतकं उत्‍कट आहे की या देशात त्यांना विश्‍वदेवाचं दर्शन घडतं.

हे बिश्‍वदेब, मोर काछे तुमि देखा दिले आज कि बेशे ।

देखिनु तोमारे पुर्बगंगने, देखिनु तोमारे स्‍वदेशे ।।

विश्‍वदेवाचे रूप त्यांना कसे भासते ? तर नील गगन त्याचे भाल आहे. स्‍वच्छ प्रकाशात त्याला अखंड उज्‍ज्वलता प्राप्त झाली आहे. हिमालय जणू आशीर्वादरूपी कर उंचावून निर्भयतेचा वरदहस्‍त देत आहे. हा सागर त्याचे चरण धुतो आहे. जान्हवीरूपी हार त्याच्या वक्षावर रळतो आहे. आपल्या देशातच आपल्याला परमेश्‍वराचे दर्शन होऊ शकते हेच जणू त्यांना सांगायचे आहे.

सहज सोपी आकर्षक गझल

ज्योतिर्मय 📖 **साहित्य**

गझल हा काव्यप्रकार सगळ्यांनाच प्राप्त होत नाही. परंतु सुरेश भटानंतर त्याचा किता गिरवीत काही गझलकार लिहीत गेले. गझल जीवनाचे तत्‍वज्ञान सांगते. माणसाच्या सुखदुःखाशी ती एकरूप होते. कळ हृदयाला लागली की संवेदना तरल होते. अशाच सुंदर सोप्या आणि आकर्षक गझल विशाल ब्रह्मनंद राजगुरू यांनी एक छोटेसे हसू या संग्रहातून वाचकांसाठी आणल्या आहेत.

गझलेसाठी साधना व सातत्य आवश्‍यक असते. कंटाळा हा शब्‍द गझलकाराकडे असता कामा नये. सुंदरता सर्वानाच आवडते परंतु सर्वजणच सुंदर असतात असे नाही हे जीवनाचे सत्य.

एक छोटेसे हसू गालावरी असतेच माझ्या व्‍देश करण्याएवढा नक्कीच मी विद्रूप नाही

या शेरानतून सांगतात. हसता तर सर्वांना येते परंतु दुःखातही स्‍मितहास्य असणारे फाच थोडे लोक असतात. हसतमुख व्यक्तीच सर्वांत सुंदर असतो. सुख अर्थात मानण्यावरच असते.

वरवर जरी मी सुखी दिसत असलो तरी ही गझलविधा प्राप्त करून घेण्यासाठी मला कष्ट पडले आहेत. वेदना सोसल्या आहेत मी असे ते सांगतात.

तू सुखी असशील ही पण मी इथे सुखरूप नाही

असे स्पष्‍ट करतात.

प्रियकर प्रियसी किंवा नवरा

बायको जरी सतत भांडत असले तरी

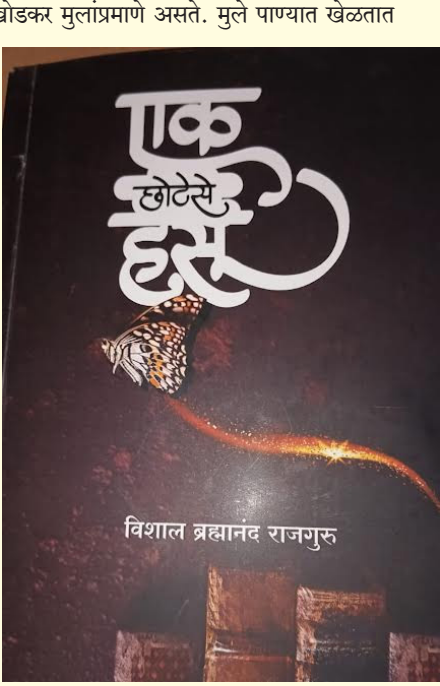
त्यांच्या मनात प्रेमच असते.

तुझ्या लाडात येण्याचा असाही नेम नाही

तसेही भांडतो आपण कुठे उरल्याप्रमाणे

माणसाचे रसणे व हसणे प्रासंगिक असते. भांडणेही तत्‍कालिकच असते. उरवून कोणीही कधीही भांडत नसतो. बायको नेहमीच माहेरी जाणार म्हणून धमकी देते खरी पण पक्क्या नवऱ्याला ते तिचे भांडणेही गुणगुल्याप्रमाणे वाटते. हा सर्वांचाच अनुभव असावा.

पावसाचे पाणी पाहा किती निरामस असते ते

म्हणजे पाणीच त्यांच्या सोबत खेळत असते.

पाणी नेहमी उतारावरच पळते

कितीही दगड धोंडे त्यात टाका पाणी निश्चलपणे वाहत राहते. (धरण बांधल्यावर ते निमृटपणे थांबते ती गोष्ट निराळी)

माणसाला दुःख कधी होते तर एखादी व्यक्ती दुरावल्यावर पण तिला विसरल्यावर दुःख होत नाही. ती त्याला जराही आठवत नाही.

आपण एखाद्या व्यक्तीला नावे ठेवतो पण तसे म्हणण्याचा आपल्याला अधिकार कुठे असतो. ते तिला किंवा त्याला ठणकावून सांगतात की,

तू नको सांगूस काही, मी उरवतो काय ते चांगली आहेस तू की चांगली नाहीस तू

आपण स्वतःच पारखून घेतल्यावर एखाद्या व्यक्तीला

साहित्य-संस्कृति

ज्योतिर्मय 📖 साहित्य

काल जागतिक चिमणीदिन होता. दरवर्षी पर्यावरणदिन, मातृदिन, पितृदिन, महिलादिन, बालदिन, स्वातंत्र्यदिन, प्रेमदिन का साजरे करावे लागतात ! तर माणसाला त्यामुळे तरी, त्या दिनाबाबतची आठवण राहावी, त्यांचे महत्त्व त्याच्या लक्षात राहावे त्यांच्याकडून तसे आचरण व्हावे.हाच हेतू त्यात असतो. पण, तसे होत नाही.त्याकडे गांभिर्यनि पाहिले जात नाही

पक्षांमुळे पर्यावरणाचे संतुलन राखले जाते. ही गोष्ट माणसे, लक्षात घेत नाहीत. या सृष्‍टीतील प्रत्येक जलचर, उभयचर पशु,पक्षी व प्राणी हे निसर्ग नियमानुसार त्यांचे वर्तन ठेवत असतात.

माणूसच, असा एक प्राणी आहे की, ज्याला तल्लख बुद्धी असूनही तो निसर्गनियमाच्या विरुध्द वर्तन करीत आहे. बेसुमारपणे असंख्य झाडांची कत्तल करीत आहे. दरवर्षी शेकडो कंपन्यांच्या नवनवीन गाड्या बाजारात येत आहेत. जुन्या व नव्या गाड्यांमधून निघणा-या प्रदूषित धूरांच्या प्रदूषणकडे लक्ष दिले जात नाही. प्रदूषित गाड्यांवर कारवाई केली जात नाही. त्यामुळे पर्यावरणाचे संतुलन खूप अस्थिर झाल्यामुळे निसर्ग चक्रात ही खूप बदल झालाआहे. त्यामुळे, पाऊस फक्त पावसाळ्यात न पडता केव्हाही अतिप्रमाणात पडत आहे. मोबाईलच्या टॉवरमुळे, विद्युत चुंबकीय लहरी चिमण्यांच्या जीवास धोका निर्माण करतात.

त्यास्तव चिमण्यांचीही घरात, अंगणात येण्याचे

प्रमाण नगण्य असे झाले आहे. ३०-३५ वर्षांपूर्वी बालपण हे एक घास चिऊचा एक घास काऊचा अशा आजीच्या प्रेमळ शब्दाने भारलेले होते. पण, आता तिच चिऊ दूर्मिळ झालेली आहे. घातक किडा, कीटक खावून चिमण्या ह्या पर्यावरणाचे रक्षण करीत असत. माणसाला जीवन देणाऱ्याअशा चिऊताईच्या आयुष्यासाठी समृद्धीसाठी पर्यावरण संतुलन राखणे अत्यंत आवश्यक आहे. पर्यावरण संतुलन बदलल्यामुळेच पृथ्वीचे तापमान दरवर्षी एक अंश सेल्सिअसने वाढत आहे. दहा वर्षांपूर्वी तापमान ३५अंश सेल्सिअस तापमान होते. पाच वर्षांपूर्वी ते ४० अंश सेल्सिअस झाले. सन २०२३ मध्ये ४५ अंश सेल्सिअस झाले. महाराष्ट्रात काही ठिकाणी ते ४६,४७ अंश सेल्सिअसही झाले. ही अशी परिस्थिती

श्रद्धांजली सभा

करून लवकर आटोपते घेतले जाते.काही वेळेला अंत्यसंस्कार करणारे भटजी उपलब्ध असतील तर सर्व विधी पार पाडले जातात. खरं तर याला ही वेळ जातो पण काय करणार ? जे करणे क्रमप्राप्त आहे तेकरावेच लागते. सद्गती प्राप्त होईल या उद्देशाने सर्व सोपस्कार पूर्ण केले जातात.

हे सर्व मंत्राग्री होत असताना इतस्ततः बसलेले लोक विविध प्रकारच्या चर्चा करत असतात. काही गेलेल्या व्यक्तीची, काही राजकारण, काही आणखीन वेगळी हसणे वगैरे चाललेले असते. काही लोक दूर बसून चर्चा हसणे करत असतात वाटते हे खरे मानसोपचारातज्ञ असावेत. दुःखी प्रसंगातून सावरण्यासाठी काही हसण्या सारखे बोलत असावेत. जर गेलेली व्यक्ती कुणी असामान्य कर्तृत्व केलेली असेल तर मग तिथे श्रध्दांजली सभा लगेचच घेतली जाते.

सगळे विधी पार पाडून अग्री दिल्यानंतर कुणी तरी उठतो आणि चला श्रध्दांजली वाहूयात म्हणून बोलायला सुरुवात करतो. प्रश्न असा

महिलांनी पुढे जावे म्हणजे घराकडे जा म्हणून सांगतात. समजा स्त्रियांपुढे अशी सभा सुरू राहिली तर स्त्रिया काय बोलल्या असल्या ते कल्पना करवत नाही.

परीक्षा संपून, उन्हाळ्याच्या सुट्ट्या लागल्या आहेत, वाड्यातील सर्व बि-हाडातून बहुतेक प्रत्येकाकडे आते, मामे, मावस भावंडं सुट्टी ला आलेली आहेत, टोळक्याची संख्या पंधरा वीस च्या आसपास तरी असायचीच. त्यातील दुपारची वेळ, घरा घरांतील आयाबाया कामे उरकून वामकुक्षीला समर्पित झालेल्या. वाड्यात कुठे तरी सावलीची जागा गाठायची आणि बालगोपालांचे साम्राज्य तिथे स्थापित व्हायचे. हळूहळू एकेक करून बाहेर पडलेली वानरसेना, कोणी ओरडणार नाही याचा मागोवा घेत, एका ठिकाणी गोळा व्हायची. मग रंगायचा तो पत्‍यांचा डाव. बदामसत्ती, गुलाम चोर, नॉट ऍट होम (सुरवातीला आम्ही त्याला नॉटिओम अर्सच म्हणायचो) असे खेळ रंगायचे. काही नवशिके, काही मुरलेले. लबाडी खोड्या व्हायच्या. चिडवाचिडवी पण असायची. पण सगळं परस्पर मिटून ही जायचं. मोठ्ठांपर्यंत तक्रार फारशी कधी नाही च. कधी मुलं आणि मुली असे वेगवेगळे गट पडायचे. मग मुलींचे सागरगोटे, चपटे यांचे डाव रंगत. किती कुशलतेचा खेळ होता तो. एक पाय पसरून बैठक ठोकली की पाच.. खाच, सात.. भात, नऊ खाऊ, सुपली टोपली!

हळूहळू ऊन्हं उतरणीला लागली की, मधल्या मोकळ्या अंगणातले डाव प्रकट व्हायचे. लगेऱ्या, डब्या गोल, लपंडाव, खांब खांब, किती तरी. डाव रंगला की मुलांच्या आरडाओरडीने अंगण दणणून जायचं. एखाद्या आजीबाईचा किंवा मालकिणबाईचा तक्रारी चा

जपणुकीचे भान राहिलेले नाही. म्हणून, चला चिऊ वाचवू यांसारखे अभियान राबवावे लागत आहेत. म्हणून, सर्व माणसांनो अत्यंत गांभीर्याने आणि निज अंतःकरणातून लक्षात घ्या!जर चिमण्या वाचवाल आणि निसर्ग वाचवाल तरच, तुन्ही सुखाने जगाल! मोकळेपणाने श्वास घ्याल!हे कटाक्षाने ध्यानात घ्या. याबाबतीत माझी खालील स्वरचित कविता उपयुक्त होईल असे वाटते.

“चिमण्या वाचवा! जगाचे अस्तित्त्व वाचवा!

“

चिमण्या आपल्या आहेत महान ठेविती त्या पर्यावरण खूप छान! काही माणसे मात्र आहेत खूपच घाण! करितात ते पर्यावरणाची धुळदाण! चिमण्यांना आहे पर्यावरण जाणीव त्या कुठलीही न ठेविती कधी उणीव राहील जर चिमण्यांचं समृद्ध जीवन तरच,राहील निसर्गाचे स्थिर संतुलन सृष्टीची जीवनभाषा चिमण्यांना कळते परि,माणसांना निसर्ग महत्त्व न कळते निसर्ग देतो माणसाला स्थिर जीवनदान परि, माणूस करतो निसर्गाची धुळदाण चिमण्या म्हणती माणसांना पिढ्यानपिढ्या येत असू आम्ही कुटुंबासह तुमच्या दारात तव छकुल्यांसह आमचा खेळ चाले जेरात पण, माणसांनी केला आमचा विश्वासघात! देवाने केली सृष्टीची निर्मिती पुर्ण विश्वाससाठी सध्या माणसाचा चाले आटापिटा पैशांसाठी दे सोडून हव्यास माणसा! पुढच्या पिढ्यांसाठी अन्यथा, न करणार क्षमा तुला तो जगजेठी !

काही वेळेस तिथे रात्र असल्यामुळे किंवा फारच मोठी व्यक्ती असेल तर नंतर दोनतीन दिवसांनी श्रध्दांजली सभेचे आयोजन केले जाते. तिथे तर काय विचारूच नका चढाओढीने लोक बोलतात. वाटतं हे एवढं चांगलं हयातीत बोलले असतील का...?

अशा सभेत माझा आणि त्या गेलेल्याचा किती घनिष्ठ संबंध होता हे दाखविण्याचा खटाटोप करतात. गेलेल्या बद्दल बोलण्या पेक्षा मी त्याच्या साठी काय काय केले,हे दाखविण्याचा प्रयत्‍न केला जातो. काही जण तर मगाशी ते असं म्हणाले ते कसं चुकीचे होते हे सांगून जातात. काही जण नको इतका पाल्हाळ लावतात. त्यात सुत्रसंचालक असेल तर त्याचे प्रत्येक दोन बोलणार्या व्यक्तीच्या मध्ये त्याच ही बरचसं एकावं लागत.ही सुत्रसंचालक मंडळी इथंही तोरा मिरवतात.कोणत्या परिस्थितीत काय आणि किती बोलावं हे बर्‍याच जणांना चांगलं समजत. आलेल्या लोकांपैकी जे कोणी ज्येष्ठ व्यक्ती असेल त्यांनी बोलावे व शांतीपाठ म्हणून श्रध्दांजली अर्पावी.वेळे नुसार दुख:द प्रसंगी आटोपशीर बोलायला हवं एवढच!हा एक विचार अनेकांच्या मनात असले आणि सर्वांना याचा अनुभव आलेला असेल.मी फक्त तुमच्या विचारांना पेपरवर मांडण्याचा प्रयत्‍न केला आहे.समजून घ्यावे इतकेच!!!

आमचा समरकॅम्प

सूर त्या दणक्यात कुठेच विरून जायचा. एव्हाना चहापाणी होऊन, आता मातृ वर्ग ही अंगणात डोकावू लागायचा. सगळे कसे दिलखुलास आनंद घ्यायचे! कधी मुलींचे सहा घरांचे ठक्कर टप्पा, काचा पाणी, तर कधी मुलांचे भोबरे, विटीदांडू, कधी खेळाडू तर कधी दर्शक, दोन्ही भूमिका कराव्या लागायच्या.

त्यातून ही वेळ मिळाला तर, गाण्याच्या भेंड्या (अंताक्षरी) ! या खेळासाठी जिऱ्याच्या पायऱ्या , ही सगळ्यात आवडीची जागा. त्या पायऱ्यांवर मग बाबूजी, आशा, लता, पासून रफी किशोर कुमार पर्यंत सगळे हजेरी लावून जायचे.

आणखी एक खेळ म्हणजे दोरीच्या उड्या. दमछाक होईतो खेळायचं. शंभराच्या पटीत मोजणी असायची. साधा खोखो, उभा खोखो, हुतुतू, लंगडी हे खेळ तर अत्यंत चुशीले. कचित कधी भांडणं ही व्हायची. मग कुणी एखाद्या ने येऊन समजावणी केली की परत नव्या ने खेळ सुरू.

अशा समरकॅम्प मधून आम्ही बरंच काही शिकलो, घडलो. आजवर जे आठवणीत होतं ते लेखणीत उतरलं. क्षणभर त्याच दिवसात गेलो. आता चे साठी सत्तरीतले आजी आजीबा असतील, त्यांना हे वाचून नक्कीच स्वतःचे लहानपण आठवेल.

वाटलं या आठवणी सगळ्यांपर्यंत पोचाव्यात म्हणून मोबाईल मध्ये उतरवून तुमच्या पर्यंत पोचवले. मग लहानपणातला हा फेरफटका कसा वाटला ? थोडावेळ गुडघेटुखी, बीपी, शुगर, ही नावं देखील विसरलात नं !

विद्यार्थ्यांसाठी विशेष शिबिर' ज्यातून नव्या पिढीतील विचारशील विद्यार्थी घडवण्याचा प्रयत्न होत आहे. आदी उपक्रम राबवले जात आहेत.

लोकनेते, सहकार महर्षी बाळासाहेब पवार हे एक धुरंधर राजकीय नेते तर होतेच त्याचबरोबर सामाजिक परिवर्तनाची आस असणारे, तसेच साहित्य आणि सांस्कृतिक चळवळीला बळ देणारे व्यक्तिमत्व तसेच एक ग्रंथप्रेमी, उत्तम वाचक होते, त्यांनी कार्यकर्त्यांमध्येही वाचनाची आवड रुजवली होती. त्यांच्या ग्रंथप्रामातूरच सुरु झालेले हे वाचनालय व त्यातून सुरु झालेला हा 'ग्रंथसंस्कृती जागर' खऱ्या अर्थाने साहेबांच्या विचार आणि कार्याचा वारसा पुढे घेऊन जात आहे.

आज दि. १५ मार्च, २०२५ रोजी लोकनेते, सहकार महर्षी बाळासाहेब पवार यांच्या ९३ व्या जयंतीच्या पानव पर्वावर हा सृजनशील आणि क्रांतिकारी उपक्रम सुरु होतो आहे. या ऐतिहासिक सोहळ्याला आपण सर्वांनी उपस्थित राहून ज्ञानयज्ञाचा साक्षीदार व्हावे, हीच नम्र विनंती.

लोकनेते, सहकार महर्षी बाळासाहेब पवार साहेबांच्या जयंतीनिमित्त त्यांच्या पानव विनम्र अभिवादन....!

धर्मा प्रॉडक्शन्सचे अपूर्व मेहता म्हणतात, “ या प्रपटाच्या दोन्ही भागांनी यापूर्वीच प्रेक्षकांचे मन कले आहे. त्यामुळे आम्हाला खूप आनंद होतोय, की ठीत आमचे पदार्पण या चित्रपटातून होतंय. एव्हीके नर्चर्सच्या परिवारासोबत यानिमित्ताने आम्ही जोडले जाऊ आहेत. विदर्शक, कलाकार सगळेच नावाजलेले हेत. त्यांच्यासोबत काम करताना मजा आली.”

हे जरनल संपादक व प्रकाशक संजय व्यापारी यांनी १०१, सी विंग, सिल्ह्वर स्पेस सोसायटी, विशाल नगर, पिंपळे निलख, पुणे-४११००१ (महाराष्ट्र) येथून प्रकाशित केले. (पीआरबी कायद्यानुसार संपादकीय जबाबदारी यांची आहे.
या अंकात प्रसिद्ध झालेल्या प्रत्येक बातमी, लेख व जाहिरातींशी संपादक सहमत असतीलच असे नाही. सर्व वाद पुणे न्यायालयाच्या कक्षेत E-mail-jyotirmaysahitya@gmail.com, Mob. 7743918559